

Panait Istrati

TRECUT ȘI VIITOR

PAGINI AUTOBIOGRAFICE

Editura Hoffman

DTP: Hoffman Design
Tipar: Hoffman Print
Coperta: Mircia Dumitrescu

©Editura Hoffman, 2020, pentru prezenta ediție.

Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

EDITURA HOFFMAN SRL
Fax: 0249 460 218
Tel: 0740.984.910
www.EdituraHoffman.com
www.EdituraHoffman.ro
www.LibrariaHoffman.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ISTRATI, PANAIT

Trecut și viitor: pagini autobiografice / Panait Istrati. -
Caracal: Editura Hoffman, 2020
ISBN 978-606-46-1000-3

821.135.1

Nisa, 15 aprilie 1925

Dragă prietene,

E inutil să te mai gândești la vreun traducător, atât în ce privește tălmăcirea lui **Moș Anghel**, cât și a tot ce-i va urma. Ți-o spun aci în chip definitiv: **m-am decis să mă traduc eu însumi în limba mea maternă**. Și ca să știe și cititorii mei de ce mi-am luat această sarcină suplimentară, te rog să publici scrisoarea de față în fruntea volumului **Trecut și Viitor**.

M-am hotărât să mă traduc singur în românește fiindcă, mai întâi de toate, **eu sunt și ți-u să fiu un autor român**. Țiu la aceasta, nu din cauză că mi s-a contestat acest drept, – (el mi s-a contestat de oameni care n-au nici o cădere!), – **ci fiindcă simțirea mea**, realizată azi în franțuzește printr-un extraordinar hazard, **izvorăște din origine românească**, înainte de-a fi „**prozator francez contemporan**”, așa cum se spune pe coperta colecției lui Rieder, **eu am fost prozator român înăscut**. Și dacă e adevărat că n-am realizat pe vremuri nimic care să-mi dea dreptul de-a fi trecut în rândul prozatorilor români, cauza trebuie căutată aiurea decât în lipsa mea de bunăvoință ori de mijloace. Mijloacele și bunăvoința, se pot dovedi istoricește. Se mai poate dovedi încă ceva: rezerva pe care mi-am impus-o eu însumi. Făcut-am rău că nu m-am agățat de pulpana redingotei nici unui potentat al literelor noastre,

și că n-am voit să mă înham la căruța literaro-politică a nimănui? Las pe oamenii de bună credință să judece. Acestor oameni, – singurii cărora mă adresez în tot ce scriu, – le voi spune că majoritatea eroilor mei sunt români, ori din România, – (ceea ce pentru mine e același lucru), – că acești eroi au gândit și au grăit, – în sufletul meu, timp de ani îndelungați, – în românește, ori cât de universală ar părea simțirea lor redată în artă. Le voi mai spune oamenilor de bine, că dintre toate meleagurile contemplate de lumina ochilor mei, acelea care mi s-au întipărit în suflet pe când mă purta mama de mână, îmi sunt cele mai scumpe, și că numai un „înstrăinat” ca mine va ști să le ducă dorul și să le dezmiere de amintirea, așa cum știu eu astăzi când trăiesc din amintiri. Iată câteva din motivele care, adăogate la cutezanța mea de-a scrie românește, precum și la numărul cititorilor mei din România, îmi dau dreptul de-a fi scriitor român, în ciuda uruitoarelor „critice” române.

Aș fi putut, totuși, să fiu, fără să mă traduc singur, ci numai colaborând direct la literele noastre, și lăsând altora sarcina de a-mi tălmăci lucrările din franțuzește, așa cum începusem să fac anul trecut. Ba chiar, omenește, nici nu mi se putea cere mai mult, căci nu e o bagatelă să-ți menții terenul câștigat la Paris, unde gloriile se ard într-o clipă, ca fluturii la lumânare, și să mai dai atac și literelor de pe malurile Dâmboviței, unde atâția te așteaptă cu ciomegele ridicate. Experiența dureroasă făcută însă cu **Chira**, mi-a luat dreptul la repaos și mi-a deschis ochii asupra unui fapt simptomatic în țară la noi: **lipsa de conștiinciozitate este apanagiul românului.**

Chiulanguiu în politică, chiulanguiu în administrație, românul e chiulanguiu și în artă. S-o potrivești nu s-o potrivești,

trage-i înainte! Că o fi necinstit și rușinos să sabotezi munca unui om, încumetându-te cu sarcini care nu sunt de nasul tău, această chestiune de onoare profesională și de demnitate omenească, n-a săcâit nici un moment conștiința gazetarului șoltic, a literatului de duzină și cârpaci care a masacrat pe **Chira**.

Nu mai vorbesc de stil și de comprehensiune literară pe care zadarnic le-ar căuta cititorul român în **Chira trădată** pe românește, ci de **neștiința** completă, de **ignoranța** absolută, atât a limbii franceze cât și a celei pe care a bâlbâit-o din copilărie și a învățat-o în liceu zăpăcitul meu de traducător.

Și ca să nu fiu învinuit de patimă, iată aci câteva specime de boroboate literare, spicuite în fugă, după primele corecturi venite la Masevaux și pe care le țin la dispoziția lectorului neîncrezător:

Text francez:	Era tradus pe „românește”:	În loc de:
<i>sacrements</i>	„minuni”	(sf.) <i>taine</i>
<i>absoudre</i>	„iertare”	<i>deslegare</i>
<i>aller à pied</i>	„a merge pe... picioare”!?	<i>a merge pe jos</i>
<i>oraisons des crieurs nuptiaux</i>	„Cuvântările gălăgioșilor nuntași”	<i>Orațiile nuntașilor</i>
<i>taillis</i>	„poiană”	<i>crâng</i>
<i>peintre en bâtiment</i>	„vopsitor de... vapor”?!	<i>zugrav de case</i>
<i>la glace à la main</i>	„ghiața?! în mână”	<i>oglindea în mână</i>

<i>attiser</i>	„potoli”?! „năsuc... ridicat în sus”?! „creștetul capului”?! „ascunziș”?! ațâța (adică exact concocontrariu!!) încovoiat, acvilin (exact contrariu!!) sfârcul pletelor (lapte bătut!)
<i>nez rabattu</i>	
<i>le bout de la chevelure</i>	
<i>revers</i>	

În sfârșit, ce s-o mai lungesc. Un om care nu știe că **peintre en bâtiment** înseamnă **zugrav**, și confundă **casă** cu **vapor**; că o persoană rănită la față se uită în **oglină**, iar nu într-un bulgăre de **ghiață**; că **ațâța** nu e **potoli** și că un nas **încovoiat** nu e „un năsuc ridicat în sus”, ci e scoborât în jos!... – un astfel de om, în loc să traducă scrieri franțuzești, ar face mult mai bine să învețe un meșteșug modest, să fie folositor societății lucrând lemnul, fierul, piatra, ori, în lipsă de capacitate și pentru aceste meserii, să se facă hamal, ori țarcovnic, ori reporter de poliție, dacă ține musai să se ocupe cu... literele.

În nici un caz, însă, nu-i e permis acestui soi de „literați” să batjocorească ceea ce nu i-a fost nici odată sfânt și apoi să se ascundă sub anonim, lăsând pe cititor să creadă că incapacitatea și inconștiențiozitatea lui aparțin altuia.

Căci așa a apărut „Chira” în românește: **fără să se indice numele traducătorului**. Astfel se poate crede că aş fi tradus-o eu singur, sau – și mai rău – că aş fi scris-o eu așa, direct în românește. Și într-un caz și în celălalt năzdrăvăniile cârpaciului anonim cad toate pe bietul meu cap. Și, doamne, multe mai sunt aceste năzdrăvănii! Ori cât m-am zbatut să le înlătur – n-am izbutit decât numai în parte. Ar fi trebuit

să refac toată traducerea, toată, de la început până la sfârșit. Și aş fi făcut-o, dar nu se mai putea. A trebuit să mă resemnez, și mărturisesc că m-am resemnat cu gândul de-a mă răfui apoi în public cu traducătorii de tagma aceasta, pe care îi așteptam numai să contrasemneze, fie și cu inițialele, mărturia ticăloșiei lor. Dar ei au fost mai prudenți.

Numai așa se face că a putut să apară tipărit în traducerea românească a **Chirei** mele:

„Invitații se zvârliră **peste** cele două ferestre...”

„Nu **crâcneam** o iotă”.

„Măncarea ne-o aduceau **chiar** în odaie”.

„Mă așezai pe un scaun **gol**”.

„Ele mă bătură la spate și apoi mă sărutară”.

„Pui de **curviștină**”! în loc de potrivitul și atât de românescul „**pui de lele**”...

Mă opresc.

Nu știu, nu pot să știu, și deci nu vreau să știu – în ce chip vor fi fost traduse scrierile mele în alte țări. Dar în România?! Cum aş putea îngădui oare ca eroii mei, care au trăit, gândit și grăit românește, adevărat românește – ca moș Anghel de o pildă, – să fie înfățișați românilor vorbind o limbă caraghioasă și tâmpă, care nu e nici măcar pășărească?

Cum să suport eu o asemenea rușine? Cum să tolerez eu o astfel de batjocură?

Iată de ce, cum spuneam, e de prisos să mai cauți vreun traducător pentru tălmăcirea în românește a scrierilor mele.

Sarcina aceasta trebuie, – **sunt nevoit**, – s-o iau asupra-mi.

Panait Istrati

TRECUT ȘI VIITOR

TRECUT ȘI VIITOR

Știu că faptul de a apărea, de la început, în România, cu un volum de „pagini autobiografice”, în loc *de pagini pur literare*, va nemulțumi critica răuvoitoare.

Îmi permit să nu țin nici o seamă de această critică, dat fiind că pe omul răuvoitor totul îl nemulțumește, nimic nu-l împacă, afară de lopata de pământ ce i se aruncă pe cosciug.

Viața unui artist sentimental, pasionat, și care mai ales a trăit așa cum am trăit eu, e adesea tot atât de pasionantă ca și opera lui. Uneori chiar o întrece în interes, dacă artistul rămâne sincer, și dacă scrie, nu ca să satisfacă curiozitatea bolnavă a cititorului sătul și blazat, ci ca să se vadă până unde a fost legat de omenăștile slăbiciuni ale vieții, cât a luptat cu ele, cum a învins sau a fost învins. Nu oare acestui gen de literatură se datorește faptul că dintre toate operele lui Jean Jacques Rousseau, cea mai populară, cea mai răspândită, cea mai tradusă, sunt *Mărturisirile* sale? Și nu e această carte și aceia din care un om sănătos poate trage cele mai multe învățăminte? Or, în epoca asta a noastră de

universală confuzie a spiritelor, mai mult decât pe vremea lui Rousseau, omenirea are nevoie de învățăminte.

Și eu cred în învățăminte, oricâte exemple din propria-mi viață mi s-ar pune sub ochi, susținându-se că n-am ținut seamă de ele. Ba aş afirma că chiar dacă uneori le-am călcat în picioare, încă nu e un motiv să descurajăm această deznădăjduită omenire, pretinzând că învățămintele nu servesc la nimic. Numai omul blazat, această caricatură hidoasă a vieții, se întinde cu burta pe pământ când cade în genunchi și geme în loc să se scoale repede. Puțini oameni, luptând cu viața, au căzut în genunchi atât cât am căzut eu. M-a trântit banul, m-a trântit femeia, m-a trântit însăși sublima prietenie. Acum în urmă, după cum se știe, căzusem așa de rău că eram gata să nu mă mai mișc. Și totuși, m-am sculat și mă mișc mai cu folos ca oricând.

Să nu mă întrebe nimeni ce cred, în intimitatea mea, despre opera Creatorului: cred și eu, ca și procopsitul de blazat, ca ar fi fost mult mai bine ca această operă să nu fi existat nici odată, chiar dacă n-ar fi decât din cauză că *inceput și sfârșit* sunt două cuvinte neînțelese în Univers. Dar din moment ce existăm, să-mi spună filozofii academiilor burgheze ce trebuie să aleg între *ură* și *iubire*, între acestea amândouă și *nimic*.

A *urî*, numai, e o monstruozitate. A *iubi*, numai, e o nătăngie. A nu face nici pe una, nici pe cealaltă, e egal cu sinuciderea. Iar a face pe câte și trei numai pe jumătate, înseamnă să oprești omenirea în mersul ei.

Iată cele patru categorii de existențe care compun imensa majoritate a omenirii și care se lasă grea pe spatele celei de a cincea categorii: *aceia care creează fără încetare condiții noi de viață*.

Viața este un cuptor care cere să fie alimentat neconținut cu energii noi; totul e modificare, transformare, în bine sau în rău. Cine se oprește în loc, piere; și e mai bine să dai uneori îndărăt decât să nu te miști.

Întreg progresul uman se datorește neconținutei frământări a unei inime minorități a omenirii. Această minoritate e fecundă atât în *ura* cât și în *iubirea* ei. Restul e puhoiul, care se lasă târât, ori pune bețe în roate; totuși, în sterilitatea sa, el ascunde și înăbușă nenumărate individualități fecunde, creatoare, ori numai cercetătoare și active, ceea ce încă e util progresului. Eu însumi vin din acest puhoi; cine bănuia de existența mea, până în ziua când, o mână care nu dă greș m-a smuls din nisipurile vieții? Cine bănuia de existența lui Gorki, până la strigătul triumfal al lui Korolenko, descoperitorul lui? Și cine știa că lucrătoarea Simona Basarab gândea, crea, de doisprezece ani, până în ziua când, o inteligență activă, cercetătoare, în loc să-i arunce la coș scrisoarea și poeziile, dă totul la tipar, pune pe public s-o judece și-i împlinește astfel destinul? Cine poate bănui câte energii inovatoare în domeniul larg al vieții, câți creatori de condiții de existență potrivite vremurilor de mâine, se zbat în întuneric, luptă cu valurile nisipoase și cad înfrânți pe fiecă zi? Și aceștia sunt, doar, făuritorii lumii. Fără ei, omenirea ar fi o cohortă, o cireadă de vite. Ei au săvârșit tot ce vedem.

Pe aceștia, societatea de azi – ca și toate societățile care au existat până în prezent – îi lasă mereu să piară. Societatea de azi, care condamnă la ocnă pe un criminal, dar organizează criminala măcelărire în masă, tot cu aceeași inconsecvență condamnă pe mama care și-a ucis pruncul din rușine ori din mizerie, dar ea însăși ucide zilnic vieți